

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Klášter Cluny a jeho reformy

Anna Říhová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Klášter Cluny a jeho reformy

Anna Říhová

Vedoucí práce:

PhDr. Drahomír Suchánek

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

1. Úvod.....	3
2. Počátky kláštera Cluny.....	3
2.1. Založení kláštera Cluny.....	3
2.1.1. Opat Berno z Baume	4
2.1.2. Řehole Benedikta z Nursie	8
2.1.3. Reforma Benedikta z Aniane	12
3. Monastická reforma.....	16
3.1. Monastická reforma v Západofrancké říši	17
3.2. Monastická reforma ve Svaté říši římské	20
3.3. Monastická reforma v Itálii	21
3.4. Vilém z Volpiana a Boží mír	23
3.5. Monastická reforma ve Španělsku	27
3.6. Monastická reforma v Anglii	30
4. Gregoriánská reforma	32
4.1. Opat Hugo z Cluny.....	32
4.2. Boj o investituru	32
5. Úpadek kláštera Cluny	32
5.1. Opat Poncius a úpadek Cluny.....	32
5.2. Bernard z Clairvaux a vzestup cisterciáckého řádu.....	32
6. Závěr.....	32
7. Obrazová příloha.....	33
8. Použité zdroje	34
8.1. Literatura.....	34
8.2. Prameny.....	35
9. Resumé.....	35

1. Úvod

2. Počátky kláštera Cluny

2.1. Založení kláštera Cluny

Kdysi rozlehlá a mocná říše Karla Velikého se po smrti svého panovníka na počátku 9. století postupně hroutila. Hlavní příčinou tohoto úpadku byly neustálé nájezdy Normanů, kteří od roku 820 přepadávali Franckou říši a rabovali především v Burgundsku, Normandii a Lotrinsku. Ani na jiných místech nebyla situace lepší. Mnoho klášterů bylo opakovaně pleněno maďarskými nájezdníky nebo Saracény z islámských území na Pyrenejském poloostrově.¹ Opati těchto významných klášterů byli bráni do zajetí a z nich opět draze vykupováni.²

Na území Francké říše stále platil pozůstatek starého germánského práva, podle kterého byl panovník, či šlechtic, na jehož území stál klášter či kostel, jeho neomezeným vlastníkem.³ Disponoval veškerým majetkem⁴ těchto vlastnických klášterů a kostelů (zvaných *Eigenkirchen*), vybíral desátky, produkty vyrobené a vypěstované v klášteře, a další poplatky. Biskupové, opati a faráři byli doživotními vazaly tohoto laického vlastníka.⁵ Král či šlechtic měl právo sám zvolit opata a do této funkce mohl jmenovat kohokoli chtěl, bez ohledu na to, zda byl dotyčný mnich, nebo laický šlechtic. Tento vliv světského pána způsobil, že kláštery šly ke stále větší sekularizaci. Později došlo vlivem reformy Benedikta z Aniane k jistému zlepšení, jelikož část šlechty předala svá práva nad kostely a kláštery správě diecézním biskupům.⁶

Ovšem se začátkem ničivých normanských nájezdů, upadaly vyrabované a vypálené kláštery do hluboké krize. Neměly co odvádět zchudlým laickým vlastníkům a biskupům, a většinou už nedokázaly ochránit ani mnichy, kteří

---

¹ MULLINS, Edwin: Cluny: in search of God's lost empire, New York: BlueBridge 2006, s. 15.

² HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, Benediktinské sešity, svazek 11, Praha: Čeští benediktini, 1998, s. 3.

³ FRANZEN, August: Malé církevní dějiny, Praha: Zvon, 1992, s. 87.

⁴ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, Praha: Vyšehrad 2001, s. 131.

⁵ BROOKE, Ch., Evropa středověku v letech 962 – 1154, Praha 2006. s. 333.

⁶ FRANZEN, August: Malé církevní dějiny, s. 119.

v nich žili. Tito mniši byli mnohdy z naprosto zničeného kláštera nájezdníky vyhnáni. Kláštery ztratily veškerý kontakt s kulturou. Přišly o pozemky a majetky, které jim zajišťovaly obživu.⁷ S materiálním úpadkem nastal i úpadek duchovní. Řehole svatého Benedikta nebyla v těchto podmínkách příliš dodržována.

V roce 853 se král Karel Holý rozhodl nastalý úpadek obrátit k lepšímu a svolal synodu v Soissons.⁸ Pověření úředníci podrobně zaznamenávali stav a hospodářské poměry klášterů v porovnání s dobou Karla Velikého a Ludvíka Pobožného.⁹ Tento slibný začátek ale překazil další útok Normanů, a tím i skončila jakákoli snaha o pomoc zničeným a vyrabovaným klášterům. Některé kláštery měly snahu se zachránit samy a snažily se obnovit své kulturní bohatství, jiné stagnovaly. Koncem 9. a na počátku 10. století se situace začala poněkud zlepšovat. Ovšem vlivem neutěšených minulých desetiletí značně poklesla vzdělanost. Drtivá většina mnichů, a dokonce i opatů, neuměla číst ani psát. Kvůli tomu nerozuměli řeholním kánonům a nedokázali je vyložit ostatním. „*Své povinnosti plnili ledabyle, oblékali se nevhodně ke svému postavení a bez důvodu z kláštera odcházeli.*“¹⁰ Před ustanovením řehole svatého Benedikta bylo totiž zcela běžné, že mnich, který složil své sliby před opatem kláštera, do kterého vstupoval, mohl po opatově smrti klášter svobodně opustit.¹¹ To ukončil až Svatý Benedikt zavedením slibu stálosti.

2.1.1. Opat Berno z Baume

Centrem nového náboženského rozmachu se na počátku 10. století stal burgundský klášter Cluny. Zásahu na jeho založení měl nejen jeho zakladatel vévoda Vilém Akvitánský, ale také jeho první opat Berno (cca. 850–927) z kláštera Baume-les-Messieurs v diecézi Mâcon v Burgundsku. Ačkoli Berno pocházel z bohaté šlechtické rodiny (jeho strýcem byl dokonce král Ludvík II.

---

⁷ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery: 2000 let křesťanského umění a kultury, Praha: Slováry, 2008, s. 72.

⁸ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 5

⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁰ KAMENÍK, M., Burgundsko, kraj mnichů: Citeaux a Bernard z Clairvaux. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 55.

¹¹ Tamtéž, s. 55.

Koktavý),¹² v luxusu a nádheře svoji budoucnost neviděl. Rozhodl se proto vstoupit do kláštera. Svou řeholní cestu započal v klášteře sv. Martina v Autumu. Poté pokračoval přes klášter Cigny, který dal sám na svých pozemcích postavit ještě jako laik,¹³ a kde se posléze stal opatem. Cigny měl celý život ve velké oblibě.

Koncem 9. století začala povolna svítat naděje na zlepšení situace. Zakládaly se nové kláštery a mnišský život dostával opět novou šanci. Z Cigny vzešla prostřednictvím opata Bernona nová benediktinská reforma založená na principech řehole svatého Benedikta, upravené podle cášských dekretů Benedikta z Aniane.¹⁴ V této době byl Berno požádán, aby zreformoval nově založený klášter Baume. Berno nabídku přijal a nakonec se tam i usadil. Klášter Baume byl od počátku existenčně závislý na Cigny. V roce 894 se Berno vydal do Říma, kde mu papež písemně potvrdil, že přijímá klášter Cigny pod svoji ochranu. Tímto byla zajištěna autonomie kláštera, mniši si sami mohli zvolit svého opata a nemuseli platit desátky místnímu biskupovi.¹⁵

Ve svém novém klášteře Baume se Berno setkal s vévodou Vilémem Akvitánským.¹⁶ Vévoda Vilém, jehož celý titul zněl byl na svém území silný a suverénní vládce. „Ovládal obrovské území na jihozápadě dnešní Francie. Léno mu sahalo na svém východním okraji až za Poitiers a Limoges a hraničilo s burgundským vévodstvím i královstvím. Také spravoval hrabství auvergueské, bourgeské a mâconské.“¹⁷ s Bernonovými pravidly a správou vévodu seznámili jeho poddaní, kteří klášter Baume často navštěvovali.

Vévoda Vilém byl v té době už starší muž. Jediný syn, kterého měl, zemřel¹⁸ a ani jeho synovci¹⁹ nebyli požeháni dětmi. Zprávy o Baume a jeho opatovi ho zaujaly, proto se rozhodl darovat Bernonovi území na stavbu dalšího kláštera. Kromě absence dědiců měl pro toto darování ještě jiný důvod. Vévoda

---

¹² EVANS, Joan: Monastic life at Cluny 910–1157 [Hamden, Conn.] : Archon Books, 1968, s. 2.

¹³ EVANS, Joan: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 11.

¹⁴ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 6.

¹⁵ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, London: Oxford University Press, 1920, s. 11

¹⁶ Vévodův celý titul zněl vévoda Akvitánský, gótský markýz, hrabě z Auvergne, Velay a Bourges. (EVANS, Joan: Monastic life at Cluny, s. 3)

¹⁷ KAMENÍK, Burgundsko, kraj mnichů, s. 53–54.

¹⁸ MULLINS, Edwin: Cluny: in search od God's lost empire, s. 13.

¹⁹ EVANS, Joan: Monastic life at Cluny, s. 3.

Vilém kdysi spáchal vraždu, které, coby hluboce věřící křesťan, velmi litoval. Založení kláštera tedy viděl jako dobrý skutek, kterým by své hříchy odčinil.²⁰

V mâconském panství, ve vesnici jménem Cluny stála stará villa z římských dob nazvaná Cluniacum.²¹ Původně patřila Vilémově sestře Avě, hraběnce ze Chalon-sur-Saône, která se ale v roce 893,²² po smrti svého manžela, rozhodla odejít do kláštera a Vilémovi villu odkázala. Vévoda v ní choval své smečky psů a do okolních lesů jezdil často na lov. Opatu Bernonovi se však toto krásné lesnaté údolí zdálo pro klášter ideální. Tradovalo se, že se Vilém vzpouzel, že nemůže dát pryč své psy. Berno se ho otázal, co si myslí, že mu více poslouží v soudný den. To co vykonal pro mnichy, nebo to, co vykonal pro psy?²³ Vévoda tedy pod tíhou svého svědomí uznal svoji chybu a dne 11. září 910 v Bourges za přítomnosti své choti Ingelbergy, svých synovců, clermontského biskupa a dalších šlechticů,²⁴ byly darované pozemky předány do Bernonova vlastnictví.

Vzhledem k výše zmíněné bezdětnosti se vévoda Vilém rozhodl svěřit klášter nikoli pod správu své rodiny, ale pod ochranu římského papeže a apoštolů Petra a Pavla. Tím se zřekl jakýchkoli svých vlastnických práv vůči klášteru, a zakázal vměšování světské moci. Tento postup nebyl až tak neobvyklý. Pod papežskou ochranou se kláštery nacházely již dříve, například kláštery Fulda, Poutières, Vezelay a Aurillac.²⁵ Vévoda Vilém svobodně daroval apoštolům Petrovi a Pavlovi vesnici Cluny, společně s nádvořím, zámkem v panství a kaplí, zasvěcenou svaté Panně a svatému Petrovi, a dary patřící ke Cluny – vesnice, kaple, vinice, pole, louky, lesy, vodní mlýny, kultivovanou i neobdělávanou půdou a nevolníky.²⁶ Vévoda tím žádal apoštolský stolec, aby ztrestal všechny, kteří by tento příkaz porušili a jakkoli se dotkli svobody a majetku kláštera, nejkrutějšími církevními tresty.²⁷ Vilém doslova vyjádřil přání, aby Bůh v takovém případě hříšníka „vymazal z knihy živých.“²⁸

---

²⁰ MULLINS, Edwin: Cluny: in search of God's lost empire, New York: BlueBridge 2006, s. 13–14.

²¹ KRÜGER, K: Řády a kláštery, s. 75.

²² MULLINS, Edwin: Cluny: in search of God's lost empire, s. 15.

²³ SMITH, The Early History of the Monastery of Cluny, s. 11–12.

²⁴ EVANS, Joan: Monastic life at Cluny 910–1157, s. 4.

²⁵ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 6.

²⁶ SMITH, The Early History of the Monastery of Cluny, s. 13.

²⁷ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 6.

²⁸ KAMENÍK, Burgundsko, kraj mnichů: Citeaux a Bernard z Clairvaux, s. 55.

Cluny, osvobozené od moci místních protektorů, za toto privilegium posílalo každých pět let do Říma tribut deseti solidů²⁹ na udržování planoucích svící kolem hrobu apoštolů. Tato povinnost vytvořila první pouto s Římem.

Berno ihned po přijetí území začal horlivě stavět. Mniši napřed podle svých dovedností a možností stavěli pouze jednoduché domy ze dřeva.³⁰ Brzy byl rozestavěn kostel svatého Petra a naplánovány příbytky pro mnichy.³¹ Stavba kláštera se ale kvůli nedostačujícím finančním prostředkům musela pozastavit. Mimo jiné také proto, že v roce 918 vévoda Vilém Akvitánský zemřel. Ani další stavby nepostupovaly příliš rychle. Dokonce ani v době Bernonovy smrti (927) nebyl klášter ještě dokončen.³²

Berno s sebou do nového kláštera přivedl šest mnichů z kláštera Baume a dalších šest z kláštera Cigny. Ještě i po převzetí Cluny vykonával v obou kláštorech funkci opata. K těmto třem klášterům se poté přidal ještě klášter Déols, který Bernonovi podstoupil rytíř Ebbo, který ho v roce 917 sám založil podle clunyjské zakládací listiny.³³ Dále byl pod Bernonovu ochranu uveden ještě klášter Massay. A nakonec ještě kláštery Saint-Lothain a Mouthier-en-Bresse.

Nejvíce Bernonovi záleželo na tom, aby se Benediktova řehole opět vrátila do všech klášterů a byla dodržována. S nejvyšší přísností dbal ve svých kláštorech na dodržování jejích principů – jednotnosti v modlení, zpěvu žalmů, v jídle, oblékání, zřeknutí se osobního majetku, a naprosté poslušnosti.³⁴ Velmi důsledně pak dohlížel, zdali je mniši opravdu plní. V některých bratrech to vzbuzovalo odpor a v jiných posměch, jak svědčí legenda, podle níž byl pozdější druhý clunyjský opat Odo, před vstupem do kláštera Baume, ostatními poučen, že zvyklosti opata Bernona jsou bití, pouta, vězení a půst.³⁵ Postupem času nespokojenost rostla a v Cluny vznikla proti Bernonovi opoziční strana, kterou nadto vedl jeho vlastní synovec Wido.

Po smrti opata měli mniši výhradní právo na svobodnou volbu nového opata. V této volbě je nemohl ovlivňovat ani vévoda Vilém, ani nikdo jiný. Bernardo

---

²⁹ KAMENÍK, Burgundsko, kraj mnichů, s. 55.

³⁰ SMITH, The Early History of the Monastery of Cluny, s. 1.

³¹ Tamtéž, s. 12.

³² Tamtéž, s. 16.

³³ KRÜGER, Řády a kláštery, s. 75.

³⁴ Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 7.

³⁵ Tamtéž, s. 7.

si však i přes toto právo svého nástupce vybral sám. Avšak ujistil se, že s tímto nástupcem všichni mniši souhlasí, což se později stalo pro Cluny směrodatným postupem.³⁶ Odo, který byl vybrán coby nástupce, vládl po Bernonově boku již od roku 924, když už zhoršující se stav Bernonovi nedovolil věnovat se plně práci. Kvůli tlaku stále silné opoziční strany, ale nemohl Odonovi předat všech svých sedm klášterů, ale byl nucen je rozdělit. Vůdce opoziční strany, Wido, dostal, coby člen Bernonovy rodiny, rodinná opatství Cigny, Baume, Saint-Lothain a Mouthier-en-Bresse.³⁷ Odo získal zbývající Cluny, Déols a Massay. 13. ledna 927 opat Berno zemřel. Wido se pokusil zmocnit se celého majetku násilním a po následné potyčce se s rámci zachování klidu strana vyznávající benediktinskou reformu spolu s Odonem přesunula do Cluny. Opoziční klášter Baume za nějaký čas opět upadl.³⁸ Ještě na začátku Odonova panování bylo Cluny stále jen malým chudým klášterem s dvanácti mnichy a nedokončeným klášterním areálem.³⁹ Vládli mu však pokrokoví a moudří opati, kteří dokázali využít své autonomie a papežské ochrany, a pod jejichž vedením klášter bohatl a vzkvétal.

2.1.2. Řehole Benedikta z Nursie

Clunyští mniši se řídili řeholí, sepsanou svatým Benediktem z Nursie. Tato verze byla později uzpůsobena novějšími podmínkami svatým Benediktem z Aniane.

Benedikt z Nursie (asi 480–550) pocházel z bohaté měšťanské rodiny. Krátce studoval v Římě, ale kvůli znechucení nad morální zkažeností se brzy vrátil a usadil se jako poustevník v Subiacu blízko Říma. Zvěsti o něm se rychle šířily, proto byl zanedlouho požádán, aby se stal opatem kláštera ve Vicovaru.⁴⁰ Benediktovo přísné vedení se ovšem mnichům brzy zprotivilo a poté, co se ho dokonce pokusili otrávit,⁴¹ byl nucen vrátit se do Subiaca. Postupně se kolem

---

³⁶ Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 7.

³⁷ KAMENÍK, Burgundsko, kraj mnichů, s. 57.

³⁸ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 8

³⁹ KRÜGER, Řády a kláštery, s. 76.

⁴⁰ GRÜN, Anselm: Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života, Vyšehrad 2004, s. 22.

⁴¹ Tamtéž, s. 23.

Benedikta začali shromažďovat žáci, se kterými v Subiacu založil dvanáct klášterů s dvanácti mnichy. V roce 530 s nimi odešel do Montecassina. Tam zničil dosud fungující pohanské svatyně, dal vykácet posvátný háj a Apollónův chrám změnil na kapli sv. Martina. Kolem oltáře vystavěl kapli sv. Jana Křtitele a na vrcholu Montecassina postavil klášter.⁴² V nově založeném klášteře se ujal funkce opata.

Benedikt psal svoji řeholi po mnoho let. Při své práci vycházel, jak ze svých osobních zkušeností, tak i z řeholí svých četných předchůdců. Jmenovitě můžeme narazit na zmínku o Basilovi Velikém (330–379), z jehož řehole Benedikt vydatně čerpal. Dále je zmiňován také Origénes (zemřel 253), Cassianus (zemřel 430) a Augustinus (zemřel 430)⁴³. Dále mu za vzor jeho řehole sloužila předloha Caesaria z Arles (asi 470–542) a především tzv. *Mistrova řehole*, která vznikla v Itálii někdy po roce 500, a která pro Benedikta představovala největší zdroj znalostí.

Benedikt řeholi uspořádal do úvodu a sedmdesáti tří rozdílně dlouhých kapitol. Pro klášter řehole představovala návod, jak by měl vypadat život v autonomním klášteře, a jakým způsobem by měl být spravován, aby mohl být zajištěn správný duchovní život. V prvních kapitolách se Benedikt zabývá poslušností, mlčenlivostí a pokorou. Všechny tři vlastnosti pro něj měly velký význam. Poslušnost a pokora vůči Bohu, opatovi a ostatním bratřím byla pro Benedikta jakýmsi odrazovým můstkem,⁴⁴ s jehož pomocí se mnich mohl přiblížit k Bohu a jeho dokonalosti. „*Mohl vystavět ze svých dobrých skutků žebřík a vystoupat po něm až k Bohu.*“⁴⁵ Mlčenlivost chránila mnichovu duši před *hříchy jazyka*,⁴⁶ v mnoha kláštěrech bylo zapovězeno mluvit v kostele, při jídle, práci a koupeli. Pro komunikaci při jídle vyvinul každý klášter znakovou řeč.⁴⁷ Pokud měl mnich mluvit, měl vést pouze náboženské rozhovory nebo se

---

⁴² GRÜN, Anselm: Svatý Benedikt z Nursie, s.26.

⁴³ HOLZHERR, George: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života (komentář), Praha: Benediktinské arcidiecézní úřady sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001, s. 14–16.

⁴⁴ Tamtéž, s. 71.

⁴⁵ Řehole Benediktova, kapitola 7, s. 13.

⁴⁶ HOLZHERR, George: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života (komentář), s. 78.

⁴⁷ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholníků a vojenských řádů. Praha: Mladá fronta, 2006, s. 125.

modlit. Benedikt totiž pokládal „*lehkomyslné žerty, prázdné řeči a rozpustilá slova*“⁴⁸ za nepřípustné pro klášterní prostředí.

Novic, který úspěšně absolvoval jeden rok trvající noviciát, složil v oratoriu za přítomnosti opata a celé komunity slib poslušnosti a stálosti. Tento slib prosadil Benedikt z Nursie, aby tak zabránil toulavým mnichům putovat od kláštera ke klášteru a využívat jejich pohostinství. Pokud měl nově jmenovaný mnich nějaké majetky, daroval je chudým, nebo je odkázal klášteru a sám se vzdal veškerého osobního vlastnictví. Klášter měl být podle Benediktových představ autonomní a neměl by mít žádné vazby na jiný klášter.⁴⁹ Byl hospodářsky soběstačný a vlastnil budovy a pozemky.

Mniši si zcela svobodně volili svého opata. Zvolený opat byl poté vysvěcen biskupem. Opat si sám vybíral své podřízené (převor, celerarius, sakristán, almužník, atd.), aby mohla jeho správa probíhat klidně, bez rušivých elementů okolí. Mimoto se opat radil s ostatními bratry o každodenních záležitostech a při rozhodování by měl zvažovat jejich názor.⁵⁰

Dále se Benedikt zabýval základními potřebami. Mniši denně spali osm hodin v zimě a šest hodin spolu s odpoledním odpočinkem v létě.⁵¹ Každý z bratří měl nárok na takové množství jídla, kolik sám potřeboval, maso ovšem bylo zakázáno a vyhrazeno pouze pro nemocné. Víno sice mnichům nebylo doporučováno, ale sám Benedikt přiznával, „že o tom nelze mnichy přesvědčit,“⁵² proto pro každého připustil heminu vína.⁵³ Toleroval i výjimky, především v horkých letních měsících, ovšem důrazně varoval před opilostí.⁵⁴

Dalších třináct krátkých a stručných kapitol popisuje podobu, v jaké mají být vedeny bohoslužby. Hlavní povinností kláštera bylo společné zpívání souboru bohoslužeb nazvaného *Opus Dei*.⁵⁵ Tento soubor určoval denní rozvrh a vše ostatní se mu muselo přizpůsobit. Pro každou modlitbu existovaly přesné pokyny.

---

⁴⁸ Řehole Benediktova, kapitola 6, s. 13.

⁴⁹ LAWRENCE, H., Dějiny středověkého mnišství, s. 30.

⁵⁰ HOLZHERR, George: Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života (komentář), s. 55.

⁵¹ LAWRENCE, H., Dějiny středověkého mnišství, s. 35.

⁵² Řehole Benediktova, kapitola 40, s. 28.

⁵³ GRÜN, Anselm: Svatý Benedikt z Nursie, s. 91.

⁵⁴ HOLZHERR, George: Řehole Benediktova: (komentář), s. 143.

⁵⁵ LAWRENCE, H., Dějiny středověkého mnišství, s. 35.

„Benediktinské bohoslužby zahrnovaly kromě mší i tzv. církevní hodinky. Tyto modlitby byly zavedeny na výzvu biblického žalmu (116, verš 164), velebít pána 7krát denně. Den začínal vigiliemi (známými také jako nocturny nebo matutinum) v půl jedné ráno v létě a v jednu hodinu v zimě. Za úsvitu, kolem čtvrté hodiny ráno, následovaly laudy. Kolem šesté hodiny ráno se sloužila prima, v devět hodin následovala tertia (třetí církevní hodinka), před polednem se konaly sexty a v polovině odpoledne nony (devátá hodinka). V půl páté odpoledne byli slouženi nešpory a den končil krátkým kompletářem v šest hodin večer.“⁵⁶

Noční modlitby patřily k nejdelším a nejpropracovanějším. Byly rozděleny do částí nazvané nocturny, každá z těchto částí se skládala ze šesti žalmů, čtyř čtení, nebo také z meditativních veršů k námětu jednotlivých čtení.⁵⁷ V neděli a ve svátek obsahovaly noční obřady hned tři nocturna.⁵⁸

Mniši řídili svůj denní řád ročním obdobím. V létě na práci připadalo více hodin, než na studium, zatímco v zimě tomu bylo naopak. Klášter byl Benediktem chápán jako pevnost křesťanství uprostřed hříšného a zkaženého světa, „bojový tábor připravený vést duchovní válku ve jménu božím.“⁵⁹

V konečném výsledku nebyla Benediktova řehole zdaleka tak přísná, jako řehole již zmíněných Benediktových předchůdců. Například oproti *Mistrově řeholi*, je znatelně kratší,⁶⁰ psána srozumitelným a obratným jazykem a především má víru v dobrého božího služebníka, na kterého není třeba neustále přísně dohlížet a moralizovat ho.⁶¹ Nebylo tedy divu, že řehole rychle začala být v oblibě a šířila se mezi kláštery.

Nemalou zásluhu na popularizaci řehole a svatého Benedikta měl i papež Řehoř Veliký (590–604) a jeho slavné a hojně čtené 4 knihy *Dialogů*, které vypráví o „*životech a zázracích svatých v Itálii*.“⁶² Druhý díl svých *Dialogů* Řehoř zcela věnoval Benediktovi a většinu prostoru mu přenechal i ve čtvrtém díle.

---

⁵⁶ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 118–119.

⁵⁷ LAWRENCE, H., Dějiny středověkého mnišství, s. 36.

⁵⁸ Tamtéž, s. 36.

⁵⁹ Tamtéž, s. 35.

⁶⁰ GRÜN, Anselm: Svatý Benedikt z Nursie, s. 40.

⁶¹ Tamtéž, s. 34–35.

⁶² GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: The second Benedict: A Review of Recent Scholarship, Foreword of Benedict of Aniane: The emperor's monk, Ardo's Life, Michigan: Cistercian Publications, 2008, s. 1.

V pozdějších staletích, po reformě Benedikta z Aniane, se Benediktova pečlivě střežená rovnováha mezi modlitbami, prací a odpočinkem vychylovala, jelikož manuální práce ustupovala do pozadí a naopak přibývalo liturgických obřadů. Kláštery se stávaly bohatými duchovními středisky, mniši se více věnovali jejich správě a na práci již neměli čas. Proto se ustálil zvyk najímat na práci sedláky a mnichy z chudých poměrů, tzv. bratry laiky.⁶³

2.1.3. Reforma Benedikta z Aniane

200 let po smrti Benedikta z Nursie se kláštery dostaly do úpadku vlivem ničivých nájezdů, což způsobilo jejich stagnaci, sekularizaci a celkový úpadek mnišského života. V této době se do popředí dostal další Benedikt, a sice svatý Benedikt z Aniane (cca. 750–821). Ve službách Ludvíka Pobožného, syna Karla Velikého, proslul jako dohlížitel nad kláštery a jako reformátor Benediktovy Řehole.

Benedikt pocházel z gótské šlechtické rodiny. Jeho původní jméno bylo Witiza,⁶⁴ jméno Benedikt přijal až při křtu. Po tragické nehodě svého bratra se rozhodl tajně vstoupit do kláštera Saint-Seine blízko Dijonu.⁶⁵ Způsob jeho života v tomto klášteře naprosto neodpovídal životu ve společenství. Doslova žil „jako poustevník mezi cenobity.“⁶⁶ Ačkoli později zreformoval Benediktovu řeholi, kterou bezmezně obdivoval, svoji kariéru začal naopak coby její odpůrce. Opovrhoval jí jako příliš mírnou a vhodnou pouze pro novice a slabochy.⁶⁷ Sám vyznával přísný východní asketismus, týral se drastickými půsty a byl schopen se dlouhou dobu nemýt ani neholit, „že spíš připomínal zvíře, než člověka.“⁶⁸

Postupem času však jeho nadšení pro Benediktovu řeholi začalo nad tímto přílišným asketismem převažovat. Díky svému zápalu byl brzy povýšen do

---

⁶³ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk, s. 134–135.

⁶⁴ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 60.

⁶⁵ GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: The second Benedict: A Review of Recent Scholarship, s. 8.

⁶⁶ Tamtéž, s. 8.

⁶⁷ SMITH, The Early History of the Monastery of Cluny, s. 5.

⁶⁸ Tamtéž, s. 5.

úřadu celeraria.⁶⁹ Po pěti letech strávených v klášteře ho zdejší bratři požádali, aby se ujal role opata Benedikt se této žádosti vzpíral, protože věděl, že mniši by se jen těžko přizpůsobili přísným pravidlům řehole, které měl v úmyslu nastolit. Nakonec nenašel jiné východisko, než z kláštera uprchnout na své rodinné pozemky. Tam, blízko řeky Aniane v roce 782 postavil celu a společně s několika přáteli tam žil asketickým životem naplněným rozjímáním a těžkou prací. Právě na manuální práce kladl velký důraz, mniši sami obdělávali půdu a jedli pouze to, co vypěstovali.⁷⁰ Stavby byly dřevěné a jednoduché, protože zdobení se považovalo za hřích. Navzdory skromné a přísné řeholi stále přibývalo nových uchazečů. Z prosté dřevěné cely se postupem času stal nádherný a okázalý klášter pod císařskou ochranou Karla Velikého.⁷¹ Benedikt se staral o kulturní obohacení, zval do Aniane zpěváky a gramatiky a shromáždil také velké množství knih.⁷² Celý život se věnoval soustavnému studiu Řehole. Navštěvoval jednotlivé kláštery, sbíral další informace a snažil se proniknout do nejasností, na které narazil. Od roku 813 se Benediktova řehole začala šířit po burgundských kláštorech, a zakrátko byly reformovány i některé kláštery v Akvitánii.

Při této příležitosti se v Akvitánii seznámil s Ludvíkem Pobožným, akvitánským králem a synem císaře Karla Velikého. Mladého panovníka pro svoji reformní činnost nadchl. V roce 814 Karel Veliký zemřel a Ludvík Pobožný se posadil na otcův trůn. Reforma dostala nový náboj právě za Ludvíkovy podpory. Benediktovy byl svěřen úřad opata v alsaském klášteře Marmoutier.⁷³ Poté pro něj Ludvík nechal vystavět bohatý klášter v údolí řeky Inden,⁷⁴ který se měl stát modelovým klášteřem v království.⁷⁵ Benediktova reformní snaha sklízela velké úspěchy. Zanedlouho byl jmenován vládcem nad všemi kláštery v království,⁷⁶ jakýmsi „velkoopatem“,⁷⁷ který měl v rukou veškerou moc ohledně šíření Benediktovy řehole po území Francké říše.

---

⁶⁹ GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: *The second Benedict: A Review of Recent Scholarship*, s. 9. Bratr celerarius dohlížel na klášterní spíže a sklepy a staral se o dostatek jídla.

⁷⁰ SMITH, *The Early History of the Monastery of Cluny*, s. 5.

⁷¹ LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 77.

⁷² SMITH, *The Early History of the Monastery of Cluny*, s. 5–6.

⁷³ GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: *The second Benedict: A Review of Recent Scholarship*, s. 10.

⁷⁴ LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 78.

⁷⁵ SMITH, *The Early History of the Monastery of Cluny*, s. 6.

⁷⁶ Tamtéž, s. 6.

Za tímto účelem rozšíření Benediktovy řehole byly do Cách svolány dvě synody. Na té první v roce 816 bylo rozhodnuto, že mniši budou jednotně dodržovat řeholi svatého Benedikta. Opati byli vyzváni, aby si ji přečetli a snažili se ji ve svých kláštorech co nejdůvěrněji ustanovit.⁷⁸ Pro velký zájem o řeholi a některé její podružné otázky, které nebyly příliš vysvětleny, jako bylo například jídlo, koupel a holení v době půstu, bylo vedeno ještě několik menších vysvětlujících synod.⁷⁹

Pouze o několik měsíců později, v roce 817, byla svolána druhá cášská synoda za přítomnosti opatů ze všech částí Francké říše. Opati a Benedikt na této synodě „diskutovali o prvních principech řehole, pokoušeli se objasnit temné a pochybné body, odstranit předchozí chyby a potvrdit užitečné a efektní zvyklosti“.⁸⁰ Z těchto jednání vznikly tzv. *consuetudines*,⁸¹ tedy doplňující předpisy, které řeholi vysvětlovaly, vykládaly, nebo jí dokonce i odporovaly.⁸²

Z těchto shromáždění zůstalo nepřeborné množství dekretů a předpisů, ratifikovaných císařem, které byly spojeny v jeden císařský edikt pod názvem *Klášterní kapitularium*.⁸³

Stejně nesmlouvavě jako již zmiňovaný opat Berno, i Benedikt z Aniane kladl velký důraz na jednotnost všech principů řehole. Jakékoli rozdíly, i ty sebenepatrnější, byly přísně potlačeny. V souladu s cášskými dekrety císař jmenoval pověřené osoby,⁸⁴ které přicházely na neohlášené kontroly do jednotlivých reformovaných klášterů a přesvědčovaly se, zda se v nich dekrety skutečně dodržují. Kláštery také měly povinnost poslat několik svých mnichů do Benediktova kláštera Inden, kde se dokonale vzdělávali v benediktinské observanci.⁸⁵ Řehole svatého Benedikta se rozšířila po celé západní Evropě,⁸⁶ velký vliv měla především v německy mluvících zemích.

---

⁷⁷ GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: *The second Benedict: A Review of Recent Scholarship*, s. 10.

⁷⁸ LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 78.

⁷⁹ Tamtéž, s. 79.

⁸⁰ SMITH, Lucy M: *The Early History of the Monastery of Cluny*, s. 6–7

⁸¹ GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: *The second Benedict: A Review of Recent Scholarship*, s. 13.

⁸² Tamtéž, s. 13.

⁸³ LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 78.

⁸⁴ Tamtéž, s. 79.

⁸⁵ Tamtéž, s. 79.

⁸⁶ Tamtéž, s. 80.

Benedikt provedl v řeholi svatého Benedikta z Nursie celou řadu změn. Ovšem jeho dobře míněná modernizace se od původní myšlenky řehole spíš vzdalovala. Rovnováha mezi modlitbami, prací a odpočinkem, na které si Benedikt z Nursie tolik zakládal, byla výrazně narušena. V nově řeholi bylo méně manuální práce, ale zato více modliteb a propracovanější liturgie. Mniši, kteří se museli modlit po celý den skoro neustále, neměli na svoji práci čas, a proto museli zaměstnat již výše zmíněné bratry laiky nebo místní sedláky. V roce 821 Benedikt z Aniane zemřel a jeho reforma ho příliš dlouho nepřežila. Velký a mocný klášter Aniane zanedlouho po jeho smrti ztratil vliv a začal pozvolna upadat. Ludvík Pobožný bez Benedikta už pozvednout reformu nedokázal. Stále více klášterů padalo do rukou laikům. Vše skončilo vpádem Normanů do Francké říše, kterým byl rozvoj mnišského života na delší dobu přerušen.⁸⁷

---

⁸⁷ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 8.

3. Monastická reforma

Jak již bylo řečeno, po smrti opata Bernona v roce 927 se novým opatem stal Odo (878–942). Tento druhý clunyjský opat byl proslulý svým vzděláním, pokorou a přísně asketickým životem. Odo původně nechtěl převzít úřad nového opata, bránil se, že se pro tento úřad nehodí. Nakonec mu biskup musel pohrozit exkomunikací, pokud se role opata neujme.⁸⁸ Pocházel z významné šlechtické rodiny, z matčiny strany měl být dokonce spřízněn s francouzskou královskou rodinou.⁸⁹ Jeho otec rytíř Ebbo, který Cluny daroval již zmíněný klášter Déols, patřil ke královým družiníkům. Také sám Odo měl rád jízdu na koni a sokolnictví, jezdil na lov s vévodou Vilémem Akvitánským, coby jeho páže.⁹⁰ Vstoupil do kláštera sv. Martina v Tours, kde setrval šest let, velmi zapálen pro kult svatého Martina⁹¹ a známým a uznávaným vzdělavcem. Jeho pobyt v klášteře v Tour byl na nějakou dobu přerušen studijní cestou do Paříže, kde se Odo věnoval svobodným uměním a filosofii. Pak s vrátil zpět do Tours. Díky svému širokému vzdělání byl dokonce požádán o zestručnění *Morálií* papeže Řehoře Velikého.⁹²

Do kláštera Baume Odo vstoupil ve svých dvaceti pěti letech a stal se tam vychovatelem noviců a oblátů.⁹³ I přes počáteční obtíže si získal úctu svých bratří i poutníků, kteří za ním přicházeli. Po svém zvolení opatem pokračoval v obrodě klášterů a Cluny se zvolna začínalo měnit na centrum náboženské obrody. Odo, přísně se držící řehole svatého Benedikta, po svých mniších žádal, aby žili cudně, skromně, nevlastnili žádný soukromý majetek, a aby nejedli maso, které bylo podle něj příčinou tělesných vášní.⁹⁴ Správný mnich by se podle něho měl zaměřit na milosrdné skutky a obětovat se pro spásu lidstva.⁹⁵ Ve své horlivosti zašel tak daleko, že si od mnichů vysloužil přezdívku „kopáč,“ podle své stále pokorně skloněné hlavy. Cluny v té době ještě rozestavěno, zatím byl dokončena pouze oratoř. Odo rozšiřoval liturgii Opus

---

⁸⁸ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 34.

⁸⁹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 58.

⁹⁰ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 18.

⁹¹ Tamtéž, s. 19-20.

⁹² HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 8.

⁹³ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk, s. 158.

⁹⁴ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 30.

⁹⁵ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 272.

Dei. Také několikanásobně rozšířil počet zpívaných žalmů.⁹⁶ Během Vánoc a Velikonoc bylo zpíváno 75 žalmů. Dále byly v Cluny zavedeny předepsané hodiny ticha, ustanovené již v Baume. Poslední týden Adventu a ve Svatém týdnu bylo nařízeno dodržovat přísné ticho, jak ve dne, tak i v noci.⁹⁷ Během těchto dní mniši mezi sebou komunikovali pomocí prostomluvy.

Odo napsal i naučnou knihu o životě hraběte Géralda z Aurillacu, který se dobrovolně vzdal svého světského jmění, byl mírným a shovívavým vládcem, milosrdný k chudým, a po své smrti byl svatořečen. Odo chtěl touto knihou sdělit vysoké šlechtě, že i laický šlechtic se může stát svatým, aniž by vstoupil do kláštera.⁹⁸ Hned v prvním roce Odonovy vlády (927) získalo Cluny královskou listinu⁹⁹ od Rudolfa Burgundského, franckého krále, ve které klášteru vyjádřil podporu a znovu potvrdil zakládací listinu vévody Viléma Akvitánského. Mniši nemuseli platit mýtné na trzích, pobírali poplatky z lesní a obdělávané půdy, a desátky panské půdy. Dále bylo Cluny v roce 931 uděleno privilegium papeže Jana XI, ve kterém byla znovu potvrzena papežská ochrana, zaručena svobodná volba opata a udělena autorizace k reformě.¹⁰⁰ Tyto listiny byli pravidelně obnovovány následujícími králi a papeži.¹⁰¹ Za podpory krále i papeže tedy započal rozsáhlý program reformy.

3.1. Monastická reforma v Západofrancké říši

Odo své reformy začal uplatňovat na své domovině v Západofrancké říši. Již v roce 929 mu byl Adelaidou, manželkou burgundského krále Rudolfa II., darován klášter Romainmoutier.¹⁰² Nedlouho poté byl do jeho péče svěřen klášter Charlieu u města Roanne. Dále byly reformovány kláštery Saint-Allyre v Clermontu, Saint-Sauveur v Sarlatu, v Saint-Cybardu v Angouleme, v Saint-

---

⁹⁶ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 27-28.

⁹⁷ Tamtéž, s. 28.

⁹⁸ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 61

⁹⁹ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny,, s. 37.

¹⁰⁰ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, 10.

¹⁰¹ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform. Oxford University Press 1970, s. 16.

¹⁰² HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 11.

Julien v Tours a na mnoha jiných místech.¹⁰³ Burgundská a francká šlechta chovala Odonu ve velké úctě a často ho zvala na své dvory. Naslouchali mu coby reformnímu vůdci, dávali mu bohaté dary a příspěvky na podporu chudým. Podle Odonu byli mrzáci a žebráci dveřníky u bran nebeského Jeruzaléma,¹⁰⁴ proto bylo důležité, jim prokazovat milosrdenství. Také často kritizoval šlechtice a kleriky, kteří byli svých povinnostech nedbalí nebo je dokonce zneužívali ve svůj prospěch.

Zcela mimořádná událost se naskytlá v roce 930, kdy byl Odonovi hrabětem Elisiardem svěřen k reformně klášter Saint-Benoit-de-Fleury u Orleánsu.¹⁰⁵ Tento klášter měl pro benediktiny zvláštní význam, protože v jeho kryptě byly uloženy ostatky svatého Benedikta z Nursie,¹⁰⁶ které sem byly přemístěny z Montecassina. Odo se do kláštera vypravil ve společnosti zmíněného hraběte Elisiarda, dvěma šlechtici a dvěma biskupy. Brány kláštera ale našli zavřené. Mniši se zbraněmi v rukách žádali, aby Odo odešel pryč a volali, že se v žádném případě jeho reformním požadavkům nepodřídí. Někteří se vyšplhali na střechu, odkud na průvod házeli kusy zdiva, kameny a nadávky.¹⁰⁷ Odo zachoval klid a snažil se je přesvědčit mírnými slovy, že nechce nikomu škodit, že chce jen napravit ty, kteří nežijí podle řehole svatého Benedikta.¹⁰⁸ Mniši ale byli i nadále k jeho slovům hluchí, a tak Odo a jeho doprovod strávili před klášterní bránou celkem tři dny. Nakonec se Odo rozhodl zakročít. Osedlal si osla a sám na něm vyjel ke klášteru. Když odbojní mniši Odonu viděli, odložili své zbraně a pokorně mu otevřeli bránu. (Podle jiné verze opat Odo do kláštera vlezl tajně po žebříku a přesvědčil mnichy, aby ho přijali).¹⁰⁹ Klášter Saint-Benoit-de-Fleury se tedy rovněž začlenil do rozrůstající se skupiny klášterů pod clunijskou reformou, ale zároveň si udržel určité výhody a privilegia.¹¹⁰

Odo, který se ve Fleury usadil, měl však i po „dobytí“ kláštera problémy s prosazením principů své reformy. Především na dvě věci si nemohli mniši zvyknout, na zřeknutí se soukromého majetku a zákazu jíst maso. Ačkoli se

---

¹⁰³ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 61

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 63.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 63

¹⁰⁶ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk, s. 159.

¹⁰⁷ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 96.

¹⁰⁸ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 64.

¹⁰⁹ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk, s. 159.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 159.

Odo snažil tomuto problému předejít tím, že s sebou přivezl hojné zásoby ryb, které mniši jíst směli.¹¹¹ V roce 938 byla Fleury v papežské listině Lvem VII. (???–939) potvrzena jeho privilegia. Papež hrozil klatbou všem církevním a světským osobám, kteří by protestovali proti svobodné volbě opata, napadali jejich majetky, nebo nabádal mnichy k odvrácení od nového způsobu řeholního života. Klášter Fleury neměl spadat pod žádnou pravomoc, kromě královské.¹¹² Zanedlouho se sám stal aktivním reformátorem podle clunyjských zvyklostí. Jeho vliv se brzy rozšířil do dalších klášterů st. Evre, Toulu a Zauzlinu. Biskup z Toulu dokonce na nějaký čas studoval ve Fleury zvyklosti. Přivezl si odtud kopii Benediktovy řehole, podle které reformoval klášter st. Evre, kde v roce 934 jmenoval opatem fleurijského mnicha Archimbalda.¹¹³ S jeho pomocí dále obnovil klášter Bouxieres a reformoval klášter St. Mansuy. Ten reformoval dokonce dvakrát.¹¹⁴ Další klášter v Montiérender měl zase na svědomí velký skandál, který skončil vyloučením opata. Většina mnichů z kláštera uprchla a ostatní se uchýlili pod vedení mnicha ze st. Evre, který se v Montiérender zdržoval.¹¹⁵ Fleury získalo plné právo nad třemi kláštery, a sice nad Pressy v Autunu, Sacerge a La Reole v Gaskoňsku.

Dalším klášterem spadajícím pod pravomoc Fleury se stal st. Remi v Remeši, reformovaný tři roky po Odonově smrti v roce 942. Mniši z tohoto kláštera museli uprchnout před nájezdníky. Klášter a město Remeš poté upadaly. Arcibiskup Hugo navštívil obnovený klášter St. Remi a požádal Archimbalda z Fleury o pomoc. Toto úsilí bylo navíc podpořeno Gerbergou, matkou franského krále. Bývalé majetky kláštera byly navraceny zpět a stará pověst byla brzy obnovena. St Remi navíc bylo v roce 953 osvobozeno od poplatků a roku 972 ho papež Jan XIII. vzal pod svoji ochranu a potvrdil jeho osvobození od královské, sekulární i biskupské kontroly.¹¹⁶ Na konci 10. století byl vliv kláštera Fleury téměř stejně velký jako vliv Cluny. Jejich vzájemné styky ale nebyli příliš časté.

---

¹¹¹ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 41

¹¹² Tamtéž, s. 42.

¹¹³ Tamtéž, s. 44.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 44-45.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 45.

¹¹⁶ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 45.

3.2. *Monastická reforma ve Svaté říši římské*

Kláster Cluny začal záhy rozšiřovat svůj vliv i na území Svaté říše římské. Opati do tohoto území příliš nezasahovali, kvůli provázanosti říšských klášterů s císařské moci.¹¹⁷ V polovině 10. století se stal klášter Gorze u Met ve Východofrancké říši (na území budoucí Svaté říše římské) významným reformním střediskem tzv. lotrinské reformy.¹¹⁸ Tato reforma, se stejně jako ta clunyjská, snažila rozšířit ve svých podřízených kláštorech řeholi sv. Benedikta z Nursie podle úpravy Benedikta z Aniane. Některé její principy byly podobné řeholnímu životu v Cluny (jako například zachovávání mlčení a navyšování mší a modliteb),¹¹⁹ a některé se naopak od Cluny odlišovaly (Gorze bylo pod ochranou krále a pravidelně hrálo velikonoční hru o Božím hrobu, která v Cluny nebyla nikdy zavedena).¹²⁰ Nejvíce klášterů pod gorzijskou reformou se nacházelo na území Svaté říše římské a jeho vliv se zvolna rozrůstal i za hranice říše. Podle jeho zvyklostí byly reformovány mnohé kláštery v Anglii.¹²¹

K nejvýznamnějším klášterům na území Svaté říše římské, které byly reformovány pomocí clunyjské reformy, patřil klášter Hirsau ve špýrské diecézi v Černém lese. Jeho opat Vilém z Hirsau (1071–1091) si ve 2. polovině 11. století přál svůj klášter zreformovat podle clunyjské tradice. Požádal proto clunyjského mnicha Ulricha von Zelle, aby pro něj opsal clunyjské zvyklosti.¹²² Ty se mu ovšem nezdály dostatečně podrobné, proto ještě třikrát vyslal do Cluny své mnichy, aby tyto podrobnosti doplnili. Sám Vilém sepsal vlastní upravený soubor hirsauských zvyklostí.¹²³ Z tohoto důvodu Hirsau nikdy nebyla podřízeným clunyjským klášterem.¹²⁴ Postupem času se Hirsau stalo významným reformním centrem, jehož vliv se šířil na všechny strany. Na jihozápadě jím byly zreformovány kláštery St. Georgen, Schaffhausen a Petershausen u Kostnice. Na východě Paulinzella v Durynsku, Petersberg v Erfurtu, Michaelsberg v Bamberku a Berge u Magdeburgu. A na jihovýchodě

---

¹¹⁷ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, s. 86.

¹¹⁸ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství s. 102.

¹¹⁹ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 15.

¹²⁰ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 103.

¹²¹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 65.

¹²² HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 36.

¹²³ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, s. 85.

¹²⁴ COWDREY, H.E.J: The Cluniacs and the Gregorian Reform, s. 196.

kláštery Admont a Melk v dnešním Rakousku.¹²⁵ Na rozdíl od Cluny však tyto kláštery nebyly Hirsau podřízené a i nadále zachovávali samostatnost. Jedinou společnou věcí bylo dodržování principů hirsauské reformy.¹²⁶

To ovšem neznamenal, že se clunyjská reforma už nadále ve Svaté říši římské neprosazovala. V blízkosti Hirsau stál klášter Rumelingen, kde se usadila skupina clunyjských mnichů vedená převorem ze západofrancké říše, a začala šířit clunyjskou reformu.¹²⁷ Reforma se rozšířila do klášterů Sv. Pantaleona a v Siegburgu v Kolíně, odkud přešla až do kláštera St. Blasien v Černém lese, který se stal dalším reformním centrem.¹²⁸

3.3. Monastická reforma v Itálii

Odo byl nucen po celou dobu své vlády cestovat mimo klášter. Konkrétně do Říma se v posledních deseti letech svého života vypravil hned třikrát. S papežem měl blízký vztah coby rádce, karatel a inspirátor řeholního života. Instituce papežství byla v těchto dobách v rukou mocných italských rodů, kteří navrhovali své stoupence na papežský trůn. Papež Jan XI., nemanželský syn papeže Sergia III. a jeho milenky Marozie, pověřil Odonu reformou několika klášterů na italské půdě.¹²⁹ Mimo jiné mu udělil i souhlas přijímat v Cluny uprchlé mnichy z jiných klášterů. Také povolil mnohým řeholníkům z jiných krajů přidat se k Odonově reformě, pokud jim to jejich představení nepovolili, ačkoli tím porušoval benediktinský slib stálosti.¹³⁰ Tato papežská privilegia byla prvními z řady dalších výhod, které byli klášteru Cluny z rukou papežů uděleny.

Odo později navázal spojení se senátorem Alberichem II., Maroziiým synem a nevlastním bratrem papeže Jana XI, „knížetem a senátorem všech Římanů.“¹³¹ Odo s jeho podporou začal v Říme a okolí prosazovat myšlenky své reformy. Brzy zreformoval kláštery při římských výpadových cestách, tedy

---

¹²⁵ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, s. 86.

¹²⁶ Tamtéž, s. 86.

¹²⁷ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, 36–37.

¹²⁸ Tamtéž, s. 37.

¹²⁹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 66

¹³⁰ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 88.

¹³¹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 67

S. Paolo fuori le mura, S. Lorenzo fuori le mura a S. Agnese fuori le mura.¹³² Dále Odo zreformoval kláštery sv. Pavla za hradbami a ve Farfě a založil klášter Panny Marie na pahorku Aventinu,¹³³ který sloužil clunyjským mnichům na cestě do Itálie jako místo odpočinku. V polovině 11. st obnovil klášter Montecassino.¹³⁴ Všechny tyto zreformované kláštery byly začleněny do clunyjského svazku, ale většinou si zachovaly svoji samostatnost.¹³⁵

Odo zemřel v listopadu 942. Novým opatem se stal Aymard (942–954/956). Za jeho vlády se rozmohlo clunyjské hospodářství, klášter se stával bohatým¹³⁶ a za Aymardovy vlády byl obohacen o 280 darovacích smluv a dekretů. Naproti tomu Odo nashromáždil za svou patnáctiletou vládu pouze 190 darovacích smluv.¹³⁷ V roce 948 získal Aymard papežskou ochrannou listinu, kterou mu byla potvrzena všechna práva a privilegia na jeho rozsáhlý majetek.¹³⁸ Prestiž Cluny stále rostla a stejně tak se začal rozšiřovat i klášterní areál. Aymard naneštěstí vládl jen 12 let. Kvůli postupujícím problémům se zrakem a následnému oslepnutím byl nucen předčasně odstoupit.

Za svého nástupce Aymard jmenoval Majola, syna bohatého valensolského statkáře Fouquiera. Tento opat byl pro své diplomatické nadání opravdu dobrou volbou. Byl příjemného zevnějšku, smířlivý a organizačně schopný. Jeho velkou obdivovatelkou byla druhá manželka římskoněmeckého císaře Otty I. Velikého Adelheid, která pocházela z Burgundska.¹³⁹ Nejspíš z jejího podnětu byl Majolovi nabídnut úřad císařského ministra pro záležitosti mnichů, funkce nikoli nepodobná té, kterou vykonával svatý Benedikt z Aniane za vlády Ludvíka Pobožného.¹⁴⁰ Majolus však tuto nabídku odmítl. Císař ho dokonce zamýšlel učinit papežem, i tato nabídka byla Majolem odmítnuta. *„Nehodím se pro tak odpovědný úřad. V Římě bych se nemohl cítit jako doma. Od Římanů mně dělí nejen to, že jsem cizozemec, ale i to, jak cítím a smýšlím. A pak, což mohu opustit své malé stádo, které mi bylo svěřeno Kristem?“*¹⁴¹

---

¹³² KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 67

¹³³ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 89.

¹³⁴ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 12.

¹³⁵ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 67.

¹³⁶ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 27.

¹³⁷ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 72.

¹³⁸ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 27.

¹³⁹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 74.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 74.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 74-75.

Stejně jako jeho předchůdce Odo, musel i čtvrtý clunyjský opat hodně cestovat, vizitovat přidružené kláštery a udržovat dobré vztahy s panovníky. V létě v roce 972 byl alpských průsmycích při návratu z italské vizitace přepaden loupeživými Maury, kteří měli svoji základnu na vrchu Freinet v La Garde.¹⁴² Majolus, zraněný a s okovy na nohou, musel poslat do Cluny prosbu o výkupné 100 liber ve stříbře. Mniši okamžitě vydali veškeré své cennosti a uspořádali sbírku mezi dobrodinci, aby potřebnou částku sehnali. Majolus se naštěstí ke všeobecné radosti vrátil po necelém měsíci. Provensálský vévoda Vilém II. vzal celou záležitost do rukou a uspořádal na Maury trestnou výpravu, dohonil tlupu lapků a pobil je. následně ještě shromáždil několik feudálů z údolí Rhony a v jejich čele dobil jejich pevnost Freinet.¹⁴³ Tím byl obnoven pořádek na jihovýchodě Francie. Majolus si uvědomoval, že je křesťanství rozdrobeno a vnitřně oslabeno. Pokračoval v díle druhého clunyjského opata Odon. V jeho duchu šířil clunyjskou reformu hlavně v Provence a Itálii, zreformoval klášter ve svém rodném Valensole a na ostrově Lérins proti pobřežnímu městu Cannes. Dále reformu přijali i kláštery v Ravenně, Pavii a Římě samotném.

3.4. Vilém z Volpiana a Boží mír

Nyní se znovu vrátíme do Burgundska, kde se pod Majolovým vedením rozvíjela osobnost jeho žáka a pozdějšího velkého reformátora Viléma z Volpiana. Do kláštera vstoupil už jako dítě, v pouhých dvaceti letech se dokonce stal strážcem relikvií a klášterním učitelem v LucEDIU blízko Vercelli.¹⁴⁴ Vilém, podobně jako svého času opat Odo, si pro svoji náboženskou horlivost vysloužil přezdívku „nadřeholník.“ Právě v LucEDIU se setkal s opatem Majolem, který ho vzal s sebou do Cluny. Po nějakém čase byl Vilém vyslán zreformovat klášter sv. Saturnina (dnes známý jako Pont-St. Esprit) v údolí Rhony.¹⁴⁵

Asi za dva roky se vypravil spolu s dalšími dvanácti mnichy do Dijonu, kde vstoupili do kláštera St. Benigne, na přání langreského biskupa Bruna

---

¹⁴² KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, 75.

¹⁴³ BLOCH, Marc: Feudální společnost, Praha: Argo, 2010, s. 29.

¹⁴⁴ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 76

¹⁴⁵ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 29

z Roucy, jeho vlastníka a Vilémova příbuzného.¹⁴⁶ Vilém byl ustanoven jako nový opat. Začátek byl těžký, jelikož staří mniši hned po jejich příchodu z kláštera utekli. Nový opat ale brzy přilákal do St. Benigne nové mnichy, takže měl klášter nakonec sedmkrát víc mnichů, než před Vilémovým příchodem.¹⁴⁷ Přicházeli i mniši, kteří v klášteře hledali pohostinství, jeden čas tam pobýval i proslulý spisovatel Raoul Glaber. Vilémův vliv se brzy rozšířil za burgundské hranice. Z mnoho oblastí Západofrancké říše i z Itálie byl Vilém žádán o reformu tamějších klášterů a poskytnutí svých rad.

Ovšem klášter St. Benigne stále zůstal ve vlastnictví místního biskupa a proto nemohl být svěřen pod správu kláštera Cluny.¹⁴⁸ Vilém tedy jím reformované kláštery nemohl označit za podřízené, učinit je závislé na St. Benigne, ani jim nemohl vládnout jako svrchovaný a jediný opat. Mohl je pouze reformovat. Toho mnohdy využili světší vlastníci církevního majetku. Pokud nebyli ochotni, jako například v normanském Fécampu, platit určité dávky ze svých příjmů klášteru Cluny opata Majola, požádali o reformu Viléma z Volpiana, který žádné poplatky žádat nemohl.¹⁴⁹ I přesto se ze St. Benigne stalo samostatné reformní středisko, nezávislé na mateřském klášteře, a stejně mocné a rozsáhlé jako Cluny. Vilém svojí reformou pronikl i do Itálie, kde založil klášter Fruttuaria, který se později podílel i na reformách ve Svaté říši římské.¹⁵⁰ Opat Vilém zakládal školy, kde se budoucí clunyjští mniši učili číst a zpívat.

V 10. století již Cluny v žádném případě nebylo tím malým, chudým klášterem z doby prvního opata Bernona. Naopak, jeho hvězda stále stoupala nahoru. Majolus v té době nechal dostavět nový klášterní kostel Saint-Pierre-le-Vieux, později známý jako Cluny II,¹⁵¹ pod jehož hlavní oltář byly umístěny ostatky svatého Petra a Pavla, dar od římských benediktinů.¹⁵² Opat Majolus postupně přebíral kontrolu nad nejdůležitějšími kláštery v království, jako byli Saint-Germain-des-Prés a Saint-Denis. Právě Saint-Denis po staletí fungovala jako bazilika, v níž byli pohřbeni panovníci merovejské, karolinské i kapetovské

---

¹⁴⁶ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 77

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 77.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 77

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 77

¹⁵⁰ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, s. 30.

¹⁵¹ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, s. 80.

¹⁵² LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, s. 78.

dynastie.¹⁵³ Majolus navázal přátelský vztah s Hugo Kapetem, který se roku 987 chopil moci jako zakladatel nové dynastie a první francouzský král. Hugo Kapet vděčil za svou korunu především podpoře církevních prelátů.¹⁵⁴ V roce 994 Majolus zemřel a Hugo Kapet mu nechal vystrojit slavnostní pohřeb. Jeho hrob byl poté navštěvován jako svaté místo, které dokázalo vyléčit mnohé nemocné.

Dalším opatem se stal Odilo z Mercoeur (994–1049), který se jak jménem, tak vzhledem podobal druhému opatu Odonovi. Byl menší postavy a měl neklidnou povahu. Rodiče ho v dětství zaslíbili Bohu, jako poděkování za uzdravení jeho chromých nohou.¹⁵⁵ Začátek své církevní kariéry trávil jako představený dómu Brioude u města Le Puy-en-Vélay. Ke vstupu do Cluny jej přemluvil již zmíněný dijonský opat Vilém z Volpiana.¹⁵⁶ Odilo byl však stejně energický jako jeho předchůdce Majolus, byl rovněž obratný politik a organizátor náboženského života.

Za své vlády zavedl jeden významný a dodnes slavený svátek Památky zesnulých, slavený následující den po svátku Všech svatých, tedy 2. listopadu. Podle pověsti se Odilo rozhodl zavést tento svátek, protože mu jakýsi akvitánský poutník vyprávěl, že kdesi u Sicílie leží ostrov plný hříšných duší trpících v očistci. A právě díky modlitbám mnichů z Cluny a jejich almužnám chudým mnoho těchto duší dojde spasení.¹⁵⁷ První sváteční bohoslužba se uskutečnila 2. listopadu 998.¹⁵⁸ Svátek zesnulých nahradil původní pohanský svátek samain, keltský nový rok, kdy se na okamžik rušila hranice mezi světem živých a mrtvých.¹⁵⁹ Odilo se tedy rozhodl stále slavený pohanský samain nahradit křesťanským svátkem mrtvých.¹⁶⁰ Tento svátek se brzy rozšířil po západní Evropě. Clunyjsí mniši se modlili za zesulé denně s výjimkou neděle, kdy se připomínalo vzkříšení Páně. Kolem Cluny byly vystavěny stovky hrobek, kde byly pohřbívány stovky žadatelů. Z Cluny byl jeden velký azyl mnichů a všech ostatních křesťanů bez výjimky.

---

¹⁵³ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, 78

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 78.

¹⁵⁵ SMITH, Lucy M: The Early History of the Monastery of Cluny, s. 79.

¹⁵⁶ HILPISCH, Stephan: Cluny a ostatní středověké mnišské reformy s. 29.

¹⁵⁷ LE GOFF, Jacques: Zrození očistce, Vyšehrad 2003, s. 128.

¹⁵⁸ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 79.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 80

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 80.

Od konce 10. st se v Auvergne, Akvitánii a Burgundsku rozšířilo hnutí, známá jako *paix de Dieu*, mír Boží.¹⁶¹ Jejím cílem bylo přimět šlechtice (mnohdy zuřivé bojovníky) k lepšímu zacházení s jejich poddanými, a naopak je a přesvědčit, aby je ochraňovali před loupeživými nájezdníky a dalšími pohromami. Za tímto účelem duchovní pastýři a církevní otcové svolávali velké synody *božího Míru*.¹⁶² Klášter Cluny díky tomu získal řadu nepřátel, například pány z Brancionu, rozčilováni tím, že jsou jejich pozemky sevřeny územím benediktinů, a sice těch tournuských z východu a clunyjských ze západu.¹⁶³ Synody *božího Míru* byly vedeny pod otevřeným nebem, za účasti prostého lidu, a končili slavnostním procesím s pozlacenými schránkami, skrývajícimi relikvie světců.¹⁶⁴ Jak zaznamenal kronikář Raoul Glaber, „*všichni křičeli radostí a uchvácení biskupové vyhazovali do vzduchu své berly. Věřící odevšad volali Mír, mír.*“¹⁶⁵ Mírem opojení šlechtici se hromadně zavazovali, že budou tento mír dodržovat, už nikdy nebudou ohrožovat neozbrojeného člověka, ani jeho majetek. Naopak přísahali, že budou chránit kostely, poutní místa, trhy a další místa, kde se obvykle shromažďuje hodně lidí. Ideálem takového „Kristova vojáka“¹⁶⁶ byl již zmíněný *Život svatého Gerarda z Aurillacu* druhého clunyjského opata Odonu.¹⁶⁷ Speciálně pro toho shromáždění byla zavedena i poněkud neobvyklá přísaha. Místo obvyklého vazalského slibu poslušnosti, který stvrzoval hierarchii ve společnosti, byla tato přísaha společná, a tím i zdůrazňující rovnocennost přísahajících.¹⁶⁸ Nad těmi, kdo by odmítli přísahat, nebo by se dokonce dopustili násilného činu na místech, které měli chránit, visela hrozba exkomunikace.¹⁶⁹

Po Božím míru přišlo další církevní hnutí, které, zakazovalo světským šlechticům v určité dny nebo týdny bojovat nebo vyvolávat boje toto hnutí se nazývalo *Boží příměří*, *treuga Dei*.¹⁷⁰ Toto nařízení mělo být nejvíce dodržováno od středy večer do neděle večer, kdy se připomínalo utrpení a zmrtvýchvstání

---

¹⁶¹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, 83.

¹⁶² Tamtéž, 83.

¹⁶³ Tamtéž, s. 84

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 84

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 84.

¹⁶⁶ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 73.

¹⁶⁷ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, s. 73.

¹⁶⁸ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 89.

¹⁶⁹ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, s. 72.

¹⁷⁰ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 84.

Ježíše Krista, a během hlavní liturgických období, tedy Vánoc, Velikonoc a svatodušních svátků.¹⁷¹ Například vražda (sama o sobě smrtelný hřích) spáchaná v době Božího příměří znamenala navíc i exkomunikaci.¹⁷² Proti těmto radikálním omezením se šlechtici brzy začali bouřit. Odilo proto zajistil, že stoupenci obou forem *Mírů* vytvářeli domobranu a vyzbrojovali řeholníky i laiky. Biskup Adalberon z Laonu vznesl stížnost na převrácené poměry ve společnosti, ze kterých musí vzejít pouze anarchie.¹⁷³ Dle něj mělo toto narušování rovnováhy na svědomí právě Cluny svým *Božím mírem a příměřím*.¹⁷⁴ Stejně tak se i Biskup Gérard z Cambrai bránil zavádění kánonům Božího míru ve své diecézi, protože, jak sám tvrdil, by „*musel exkomunikovat většinu šlechty*.“¹⁷⁵ Tím, že všechno řídila církev a její hodnostáři vznikl dojem, že král, který má udržovat ve své zemi mír, na to sám nemá sílu.¹⁷⁶ To s sebou přinášelo řadu dalších problémů. Někteří šlechtici cíleně útočili na venkovské milice, které dohlíželi na dodržování *Božího příměří*. Vysoká šlechta, ve snaze tomu zabránit, svolávala vlastní synody *Božího míru*, kde předkládala své návrhy řešení. *Boží mír* se tím začal sekularizovat a stávat se záležitostí hrabat, vévodů a králů.¹⁷⁷ Tato sekularizace vyvrcholila roku 1155, kdy francouzský král Ludvík VII. vyhlásil na synodě v Soissons „*všeobecný mír*,“ pro svou zemi.¹⁷⁸ Stejně jako kdysi před opatem Odilem, i nyní před ním baroni složili přísahu o dodržování tohoto míru.

3.5. Monastická reforma ve Španělsku

Opat Odilo začínal svým vlivem zasahovat také tam, kam se žádný z jeho předchůdců dosud neměl potřebu vkročit, a sice do Španělska. Jeho zájem se soustředil na jediné křesťanské území na Iberské poloostrově po

---

¹⁷¹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 84

¹⁷² LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, s. 72.

¹⁷³ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 85

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 85.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 85.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 88.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 89.

¹⁷⁸ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 89

obsazení africkými nájezdníky,¹⁷⁹ tedy na Galicii, Asturii a Kantábrii. Tam jeho zájem upoutal klášter Santiago de Compostella, kde byl v roce 813 objeven hrob apoštola sv. Jakuba Staršího.¹⁸⁰ Na toto svaté místo, vybudované nad apoštolovým hrobem, každoročně putovalo mnoho lidí. Španělé, utlačovaní mohamedány, toužili po reconquistě svých ztracených zemí. Jelikož na to ve Španělsku nebylo dost sil, vyslali asturijští panovníci své prosby do reformované Francie. Dovolávali se přitom na císaře Karela Velikého, který také ve Španělsku bojoval proti Saracénům.¹⁸¹ Tyto prosby byly vyslyšeny a od počátku 11. století až do počátku století následujícího bylo do Španělska vysláno kolem 20 vojenských výprav.¹⁸² Burgundská šlechta se na severu Iberského poloostrova většinou trvale usadila a založila velké rody. Constance, dcera burgundského vévody Huga I., který ve 2. polovině 11. století vedl jeden z válečných šiků, se provdala za kastilského krále Alfonse VI.¹⁸³ Jejich dcery se posléze staly manželkami dvou burgundských knížat. Raymond Burgundský se později stal galicijským hrabětem a Henri Burgundský dokonce založil vládnoucí dynastii v Portugalsku.¹⁸⁴

Zásluhou hojně propagace poutnických výprav ke klášteru Santiago de Compostella,¹⁸⁵ se objevil neobvykle velký nárůst poutníků z Paříže, Vézelay a Arles. Sever Španělska se osidloval poutníky z těchto oblastí. V některých městech, jako byla třeba Pamplona, dokonce počet francouzských přistěhovalců převyšoval počet původních obyvatel.¹⁸⁶

Ovšem velké křesťanské seskupení cizinců i místních potřebovala ve svém boji proto pohanům duchovní vedení a morální podporu. Navarrský král Sancho Veliký v roce 1032 požádal o tento úkol opata Odilona, který do Španělska poslal instrukce pro reformu kláštera San Juan de la Peña v Aragonu.¹⁸⁷ Tímto byla započata spolupráce clunyjských opatů a španělských králů. Králové od opatů přijímali rady a pokyny ohledně reformy klášterů. Opati posílali své mnichy do španělských klášterů, jako byly Leyre, Sahagún, Burgos,

---

¹⁷⁹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, 90.

¹⁸⁰ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, s. 112.

¹⁸¹ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 91.

¹⁸² Tamtéž, s. 91

¹⁸³ Tamtéž, s. 92

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 92

¹⁸⁵ LE GOFF, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, s. 73.

¹⁸⁶ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 92

¹⁸⁷ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 95.

Silos, Hirache, Frómista a Carrion de los Condes,¹⁸⁸ ve kterých vzdělávali tamější mnichy v novém způsobu liturgie. Clunyjsí mniši se stávali biskupy v důležitých městech Pamploně, Sagonte, Ségovii a Braze.¹⁸⁹ V roce 1085 dobyl kastilský král Alfons VI. Toledo a prvním toledským arcibiskupem se stal opat clunyjského kláštera v Sahagúnu Bernard ze Sétirac.¹⁹⁰

Množství poutníků, cestujících do Santiaga de Compostella se rok od roku navyšovalo a ve 12. století byly výpravy na vrcholu své obliby.¹⁹¹ Reformované kláštery, ve snaze usnadnit poutníkům dlouhou a namáhavou cestu do Španělska, spravovali a stavěli mosty a silnice, podél kterých vyrůstali kaple a zájezdní hostince s občerstvením.¹⁹² Sám Odilo, ačkoli během své vlády hodně cestoval, Santiago de Compostella nenavštívil ani jednou. Podle nově objevených skutečností je možné, že místo, na kterém bylo opatství Santiago de Compostella postaveno, mělo velký význam ještě v pohanských dobách. Cesta, kterou každoročně urazily zástupy poutníků byla po tisíce let používanou posvátnou stezkou s kultovním významem, lemovaná svatyněmi keltské boha Lugha, významnými mezníky s jmény hvězd nebo sochami hus, které byli posvátnými ptáky druidů.¹⁹³ Během tisíciletí se sice změnilo náboženské vyznání, a sochy podél cest se proměnily v kaple, ale cesta i nadále sloužila svému účelu.

S hojnou finanční podporou anglických a španělských králů Odilo zahájil přestavbu vnitřního komplexu. Za jeho vlády byl postavena obrovská bazilika, nový dormitář, refektář a dvě ubytovny pro muže a ženy, kteří klášter navštěvovali.¹⁹⁴ Nejvíce však vynikala klauzura, vyzdobená stovkami fantastických soch, které byly rozhořčeně kritizovány sv. Bernardem.¹⁹⁵ Podle slov jednoho kronikáře Odilo „nalezl Cluny ze dřeva a zanechal ho v mramoru, jako Octavianus nalezl Řím z cihel a přebudoval ho do mramoru.“¹⁹⁶

V Cluny Odilo proslul svými dobročinnými aktivitami. Klášter fungoval jako dnešní hotel pro poutníky, a jako nemocnice a hospic pro těžce nemocné a

---

¹⁸⁸ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 92

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 92.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 92

¹⁹¹ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, .s 112.

¹⁹² KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, 93

¹⁹³ Tamtéž, s. 94

¹⁹⁴ BLASCHKE, Jorge: Záhadný středověk, s. 162.

¹⁹⁵ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 100–101.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 91.

umírající, každoročně bylo přijato zhruba 17 000 osob.¹⁹⁷ Z toho důvodu existoval úřad „*otce ubytovatele*,“ který měl na starost přístřeší a pohoštění pro četné návštěvníky, kteří se v klášteře zastavili. Dalším úřadem, potřebným pro dobrou organizaci klášterní dobročinnosti, byl „*otec almužník*,“ který pečoval o chudáky a nemocné. Chudí dostávali při příchodu do kláštera a uvítanou libru chleba a trochu vína, a totéž dostávali i na odchodu. Otec almužník pravidelně rozdával dary chudým – potraviny, ve svátky i maso, obuv, plátno na šaty i obnošené šaty. V klášteře Cluny byla navíc trvale udržována skupina 18 chudáků, jak symbol křesťanského soucitu s nejchudšími.¹⁹⁸ Odilo, ačkoli se přátelil s nejbohatšími panovníky a biskupy, měl pochopení pro obtížnou situaci chudáků.¹⁹⁹ Za jeho vlády se skupina reformovaných klášterů rozrostla ve slavné clunyjské „impérium“. Od svého předchůdce Majola převzal 40 klášterů, ke kterým sám přidal dalších 20.

3.6. Monastická reforma v Anglii

Aby mohla být představa o rozsahu clunyjského vlivu úplná, zbývá se ještě zmínit o monastické reformě v Anglii. Dlouhá léta se clunyjszí opati o Anglii nezajímali, jelikož to pro ně byla příliš daleká země, ve které by nemohli uplatňovat dohled. Většina anglických klášterů byla reformována spíš podle Gorze. Odilo dne 1. ledna 1049 zemřel v opatství Souvigny. Cluny dostalo nového mladého opata Huga ze Semuru, který měl pro vedení tak obrovského a bohatého impéria, jako bylo Cluny, ty nejlepší předpoklady. Měl dohled nad většinou evropských klášterů a byl ve velké úctě císařů i papežů. Dlouho se ale vzpíral přenést svou reformu do Anglie, ačkoli ho o to žádal sám král Vilém Dobyvatel.²⁰⁰

V roce 1077 však bylo založeno první clunyjské opatství na anglické půdě. Normanský hrabě Vilém de Varenne a jeho manželka Gundrada putovali

---

¹⁹⁷ KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, s. 95

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 96

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 96

²⁰⁰ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s. 97.

do římské katedrály sv. Petra. Na své cestě se zastavili i v Cluny.²⁰¹ Klášter je okouzlil svou nádherou a bohatstvím. ihned po návratu domů založili opatství Lewes na jihu Anglie.²⁰² Vilém pak požádal Huga o skupinu mnichů, aby anglické mnichy seznámili s clunyjskými zvyky. Hugo se zpočátku vzdíral, ale nakonec přece jen vyslal malou skupinu skládající se z převora a tří mnichů. Brzy začaly práce na stavbě převorství. Lewes získalo v clunyjském svazku klášterů privilegované postavení. Představené jmenoval opat z Cluny. Opatství Lewes časem zreformovalo podle clunyjských zvyklostí dalších 30 klášterů.²⁰³ Monastická reforma byla úspěšně zavedena a mohla nastoupit reformo nová, týkající se sporu papežství s císařskou mocí.

---

²⁰¹ LAWRENCE, Hugh: Dějiny středověkého mnišství, s 97

²⁰² KAMENÍK, Milan: Burgundsko, kraj mnichů, 97.

²⁰³ KRÜGER, Kristina: Řády a kláštery, s. 87

4. Gregoriánská reforma

4.1. Opat Hugo z Cluny

4.2. Boj o investituru

5. Úpadek kláštera Cluny

5.1. Opat Poncius a úpadek Cluny

5.2. Bernard z Clairvaux a vzestup cisterciáckého řádu

6. Závěr

7. Obrazová příloha

● Den mnicha podle řehole sv. Benedikta ●	
asi 0.30 hod.	<i>vigilie</i>
asi 2.30 hod.	mnich znovu uléhá
asi 4.00 hod.	matutina (půl hodiny)
asi 5.45 hod.	mnich definitivně vstává
asi 6.00 hod.	<i>prima</i>
asi 6.30 hod.	kapitula (shromáždění komunity s opatem v čele)
asi 7.30 hod.	ranní mše
8.15 až 9.00 hod.	práce nebo sloužení soukromých mší
9.00 až 10.30 hod.	<i>tertia</i> , po níž následuje konventní mše
10.45 až 11.30 hod.	práce
asi 11.30 hod.	<i>sexta</i>
asi 12.00 hod.	polední jídlo
12.45 až 13.45 hod.	siesta
14.00 až 14.30 hod.	<i>nona</i>
14.30 až 16.15 hod.	manuální práce (zahradničení nebo opisování rukopisů)
16.30 až 17.15 hod.	<i>nešpory</i>
17.30 až 18.00 hod.	večeře
asi 18.00 hod.	<i>kompletář</i>
asi 18.45 hod.	uložení k spánku

Obrázek 1 Den mnicha podle řehole svatého Benedikta²⁰⁴

²⁰⁴ POLO DE BEAULIEU, Marie-Anne: Středověká Francie: od roku 1000 po černou smrt 1348, Lidové noviny 2003, s. 112.

8. Použité zdroje

8.1. Literatura

BLASCHKE, Jorge: *Záhadný středověk: Tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů*. Praha: Mladá fronta, 2006.

BLOCH, Marc: *Feudální společnost*. Praha: Argo, 2010.

BROOKE, Christopher: *Evropa středověku v letech 962 – 1154*, Praha: Vyšehrad, 2006.

COWDREY, H.E.J: *The Cluniacs and the Gregorian Reform*. Oxford University Press 1970

EVANS, Joan: *Monastic life at Cluny 910–1157* [Hamden, Conn.]: Archon Books, 1968.

FRANZEN, August: *Malé církevní dějiny*, Praha: Zvon, 1992.

GRABOWSKY, Annette, RADL, Clemens: *The second Benedict: A Review of Recent Scholarship*, Foreword of *Benedict of Aniane: The emperor's monk, Ardo's Life*, Michigan: Cistercian Publications, 2008.

GRÜN, Anselm: *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*, Vyšehrad 2004

HILPISCH, Stephan: *Cluny a ostatní středověké mnišské reformy, Benediktinské sešity*, svazek 11, Praha: Čeští benediktini, 1998.

HOLZHERR, George: *Řehole Benediktova: uvedení do křesťanského života (komentář)*, Praha: Benediktinské arcidiocésní sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2001.

KAMENÍK, Milan: *Burgundsko, kraj mnichů: Citeaux a Bernard z Clairvaux*, Praha: Vyšehrad, 2003.

KRÜGER, Kristina: *Řády a kláštery: 2000 let křesťanského umění a kultury*, Praha: Slováry, 2008.

LAWRENCE, Hugh: *Dějiny středověkého mnišství*, Praha: Vyšehrad 2001.

LE GOFF, Jacques: *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003.

LE GOFF, Jacques: *Zrození očištění*, Vyšehrad 2003

MULLINS, Edwin: *Cluny: in search of God's lost empire*, New York: BlueBridge 2006.

SMITH, Lucy M: *The Early History of the Monastery of Cluny*, London: Oxford University Press, 1920.

POLO DE BEAULIEU, Marie-Anne: Středověká Francie: od roku 1000 po černou smrt 1348, Praha: Lidové noviny 2003.

8.2. *Prameny*

Řehole Benediktova.

9. Resumé